

Botere politikoa eta herri ekimena indartzeko prozesuak

Zesar Martínez

Joxemi Zumalabe Fundazioko kidea eta soziologia irakaslea

Krisiak, boterearen kontzentrazioak eta herri mobilizazioak

Azken urteotako barbarik erabiliena aukeratu beharko bagenu, zalantza gutxi, 'krisia' izan da behin eta berriro entzun eta ahoskatu dugun berba. Krisi finantzarioa hasieran, ekonomikoa ondoren, enplegukoa jarraian, pensio eta oinarrizko zerbitzu publikoena azkenik; eta horiei gehitu behar diegu lehenagotik ezagunak ziren krisi energetikoa (petrolioren agorpen hurbila), klimatikoa (planetaren beroketa, ozono geruzaren zulaketa...), eta emakumearen lan ikusezinaren bitartez ezkutuan mantentzen dugun pertsonen zaintzaren krisia (zaintzaren kate globala deituriko efektua sortu duena)¹.

Eta ez gaude soilik hitz potoloak bata bestearen atzean jartzen; izan ere, eliteen iruzur eta gehiegikeriek sorturiko krisialdi horien ondorioz, bai Euskal Herrian eta baita mundu zabal honetan bizi diren pertsona gehienek ere, gehiengo zabal batek, biolentzia eta sufrimendu handia pairatzen ari baita euren eguneroko bizitzan. Batez ere gurearen moduko azal zuria ez duten pertsonak (eta bereziki emakumezkoak),

mundu-sistema hau gizonezko zurien zapalkuntza kolonialaren gainean eraikita baitago².

Horrela, ondoren ikusiko dugunez, kolonialismoa, patriarkatua eta kapitalismoa jendarte-eredu honen matrize kulturalean sendo errotuta dauden pentsamoldeak dira, eta, hirurak loturik, jendarte-eredu honen krisi sistemikoaren iturburuan daude.

Euskal Herrian, testuinguru sozioekonomiko gatazkatsu horrekin batera, badugu ere Europaren baitan historikoki pairatu dugun kolonialismoarekiko erresistentzia eta borroka; horretan ere badaude aldaketa esanguratsuak azkenaldian. Ezker abertzaleak protagonizatu dituen alde bakarreko mugimendu politikoek goitik behera aldatu dute gutariko asko jaio ginenetik ezagutzen genuen panorama. Baina ETAK jardun armatua bertan behera lagatzeak eta ezker abertzaleak bere osotasunean eman dituen urrats esanguratsuak emateak, ez dute; sortu gainerako eragileen partetik pareko erantzun hauspogilerik; gatazkaren mami politikoari heltzea berandutzearen, egoera blokeatua mantentzearen aldeko apustua egin dutela dirudi. Horrela, euskal jendartean adostasun zabala badago ere eta mobilizazio erraldoiak aldiro-aldirokoak badira ere, presoen sakabanaketak sortzen duen zigor estrajudiziala ez dute bertan behera utzi nahi; eta gazteen militantzia politikoa edota presoen eskubideen aldekoa oraindik epaitzen eta zigortzen ari dira. Baina errepresio horien inguruan elkartasuna eta babes (herri harresiak, kasu) oso indartsuak eta berritzaileak izan dira, hunkitu egin gaituzte.

Krisi eta blokeo anitzeko testuinguru hori da gogoeta honen abiapuntua. Baina zer adierazi nahi dugu 'krisia' eta 'krisi sistemikoa' aipatzerakoan? Esan genezake krisiaz hitz egiten dugula harreman-sistema batean zerbait lehen bezala edo espero bezala ez doanean, eta horrek sortzen dituen arazok eta kalteek eskura dauzkagun soluziobideak gainditzen dituztenean. Kasu honetan, aipatu ditugun krisi ezberdinen larritasuna kontuan izanda, jendarte-sistema honen eredu-agorpenaren intuizioa sentitzen dugu; Kortatuk zioen bezala, «hay algo

aquí que va mal». Askoren ustez, agerikoak egiten ari dira zibilizazio honen gainbeheraren zantzuak. Hau da, argi dago jendarte-eredu hau alderdi ezberdinetan ez dela iraunkorra, begi-bistakoa da; baina sistemaren funtsak eta bere funtzio-namenduaren inertziak norabide aldaketa tratatzen du, eta horrek sistemikoa bihurtzen du krisialdia.

Era berean, nabarmena da indarrean dagoen antolakuntza politikoa ez dela aski aurrean ditugun erronka kolektiboei aurre egiteko, ez die erantzunik ematen arazo latz horiei. Sistema politikoaren funtzionamendua, sinesgarritasuna eta zilegitasuna ere krisian dago. Eta, horren ondorioz, erregulazio eta antolakuntza sozialaren eta politikoaren debata zabaldu egiten da; jakina, horrek tentsioak eta gatazkak sortzen ditu: azken urteotan bizi izan ditugun greba orokorrak, protestak, plaza publikoen okupazio iraunkorrak, Euskal Herriko eskubide sozialen Kartaren inguruko lan-dinamika, erabakitzeke eskubidearen aldeko giza kate erraldoiak... Oro har, herritarrok erregulazio eta aldaketa politiko eta ekonomikoan eragiteko galdu dugun ahalmena (botere politikoa) berreskuratzeko nahia, bizitzaren arlo ezberdinetan erabakitzeke eskubidea gauzatzeko borondatea. Jendartearen elite ekonomikoak eta politikoak kontzentratzen ari diren boterearen aurrean, jendartearen herriko sektoreek herri boterea (demo-krazia) aktibatzeke nahia.

Izan ere, oso agerikoa suertatzen ari da defizit demokratikoa edo demokrazia gabezia; hau da, botere ekonomikoaren eliteak gailentzen ari direla demokrazia formal-elektoralaren gainetik. Edo, beste modu batez esanda, alderdi politikoaren eliteak beste elite ekonomiko horien interesen arabera gobernatzen ari dira, eta oligarkiarako (boterea esku gutxitan

Alderdi politikoaren eliteak beste elite ekonomikoaren interesen arabera gobernatzen ari dira, eta oligarkiarako joera horrek amorrua eta haserrea sorrarazten ditu

kontzentratzea) joera horrek amorrua eta haserrea sorrarazten ditu. Herritarren ustezko ordezkariak noren interesak ordezkatzan dituzte?

Jendarte sektore zabalak mobilizatu egin dira aurkakotasuna erakutsiz murrizketei, pisuen desjabetzei eta mota ezberdinetako erreformei (laboralak, hezkuntzakoak, erretirorako pentsioenak, abortuaren legearena...). Baina mobilizazio horien eragin politikoa hutsaren hurrengoa dirudi, abortuaren legearen kasuan izan ezik, agintarien erantzuna ez ikusiarena edota errepresiboa izaten baita. Erantzun horien bitartez, etsipena, apatia, desaktibazio politikoa eta fatalismoa sustatzen ari dira etengabe: dagoena onartu beharra beste biderik ez dagoelako.

Ahots ugari adierazten ari diren moduan, begi-bistakoa da boterea (eragiteko ahalmena) eta instituzioen politika alden du egina direla. Ignacio Ramonetek metafora egoki batez adierazten du:

Orain dela gutxi arte, politika eta boterea batera zihoazen. Gaur egun, Europa neoliberalan, ez da horrelakorik gertatzen. Agintari politiko batek hauteskundeak irabazi arren, horrek ez dio bermatzen benetan boterea izango duenik. Izan ere, hauteskundeetan hautatuak izan ez diren bi botere goren daude politikarien gainetik, zein jokabide izan behar duten adierazten dieten bi botere: Europako teknokrazia eta finantza merkatuak. [...] Bi ibaiertz zurrun horien ur-jarioan harrapatu, politikaren ibaiak norabide bakar baterantz egin behar du aurrera ezinbestez, bestelako manioz egiteko ia aukerarik gabe. Hau da, botererik gabe.

Zygmunt Baumanen aipamena gehituz, Ramonetek honela bukatzen du: «sistema politiko berri bat eraiki behar du gu bizitzeko eredu berria eduki ahal izateko, eta herriaren benetako demokrazia berria lortu ahal izateko» (*Le Monde diplomatique* 203, 2012ko iraila).

«Herriaren benetako demokrazia» hori urruti dagoela dirudi, nabarmena izaten ari baita elite politikoek eta nazioarteko erakundeetako teknokratek (enpresa handien eta bankuetako eliteen lobbyen pean) funts publikoak

desbideratu dituztela finantza-sistema kapitalista egonkortzeko eta elikatzeko.

Horrela, urte askotako lorpen eta eskubide sozialak murriztuz, aurrekontu publikoekin egin diren erreskateek argi erakusten digute merkatuko eliteek duten diru-gosea, eta baita ez direla beren burua erregulatzeko gauza ere. Lotsagabea da gezur eta zinismo neoliberalak, alde batetik, merkatu askearen alde egiten baitu dena pribatizatu eta, etekinak maximizatzea eta gastuak minimizatzearen logika ezarriz, aberatsak are aberatsago egiteko orduan; baina, beste aldetik, esku-hartze publikoaz baliatzen baita, galerak sozializatuz eta elite ekonomikoek zein politikoez egin dituzten gehiegikeria espekulatzaileak herri xeheari ordainarazteko.

Sistema kapitalistaren eliteek duten irentsi nahi horrek argiro erakusten du merkatuaren logikak (etekinak maximizatzea, kapitala metatzea) sortzen dituen ustelkeriak eta patologia sozialak, are gehiago bere bertsio neoliberalen: «aberasteko, denak balio du». Izan ere, kapitalismoa eta demokrazia ezinezinak direla erakutsiz, hauxe da merkatuaren ideologia horrek ezarri duen beste perbertsio bat: ustelkeria eta elite ekonomikoen parte-hartze abantailatsua eta mafiosoak instituzionalizatu du, lobbyak eta are ilun eta ustelagoak diren beste molde batzuk erabiliz: saldukeria, prebarikazioa, nepotismoa... Bai usteldu publikoen partetik, bai ustelkeria sorrarazten duten usteldu pribatuen aldetik ere.

Hegemonia merkatuzalea eta herri mugimenduen erantzuna

Egia esan, urteotan bizitzen ari garena 1989an Berlingo harreria erortzean piztu zen euforia merkantilista eta kapitalistarekin lotu beharra dagoela pentsatzen dut. Ekialdeko jendarte komunisten gainbeherarekin batera, mozkorraldi merkatuzalea erabatekoa izan zen: gizartea erregulatzeko tresna eraginkor bakarra merkatu kapitalista eta bere logika espekulatzailea eta lehiakorra zen. Eztabaida ideologikoak

itxi egin ziren, ideologia ultraliberalak nagusitasun osoa bereganatu eta pentsamendu bakarra bihurtu zen.

Horrela, ekonomia gero eta gehiago desarautzea eta sektore publikoa gutxiagotzea/pribatizatzea etorri zen, nazioarteko instituzioen indartze-joerarekin batera, eta horrek areagotu du enpresa transnazionalen eta finantza eliteen boterea. Merkatuen bertikalismo inposatua mozorrotu egiten da askatasun, garapen, demokrazia eta aurrerapenaren itxurakeriarekin. Mundua kasino bihurtu denetik, dena salgai dago; gizaki modernoaren handikeria eta itsukeria antropozentrikoak baliabide mugatuak dituen planeta ustiatzera darama, inongo neurri, oreka edo harmoniaren erreferentziarik gabe.

Izan ere, langabezia eta ezberdintasun ekonomikoak izugarri areagotu dituen finantza-iruzurra gertatu zenetik (2008tik hona) igaro diren urteetan ikusi dugunez, kapitalismo neoliberalaren hegemonia ideologikoa –hasierako uneetan kolokan jarri bazen ere– berriz egokitu da finantza-sistemak dituen egonkortasun-beharrizanen izenean. Horrela, orain arte krisiei eman zaizkien erantzunek ez dituzte inondik inora onartzen indarrean dagoen ‘aurrerapen’ eta ‘garapen’ ereduak dituen egiturazko ahuldadeak. Are gehiago, sakontzen ari

dira merkatuko logika neoliberal eta garapen zaleetan: lehiakortasuna, espekulazioa, metaketa, hazkundera, ekoizpen-zalekeria eta kontsumismoa.

Azken batean, logika neoliberaleretan sakontzen ari dira eta entzungor egiten zaio demokrazia gabeziari, krisi ekologikoari, energetikoari, zaintzen krisiari...

Eta kapitalismo neoliberalaren

sustatzaile nagusiak beren diskurtsoak eta politikak berregituratzen ari dira aurrerapen moderno eta zientifizistaren imajinarioa eta ideologia zabaltzen jarraitzeko. Imajinario

Kapitalismo
neoliberalaren
hegemonia ideologikoa
berriz egokitu da
finantza-sistemak
dituen egonkortasun
beharrizanen izenean

horren arabera, arrazoi zientifikoak eta aurrerapen teknologikoek ekarriko dute gure jendarte- eta garapen-ereduak dituen arazoan eta krisien konponbidea.

Hain zuzen ere, itsukeria horrexegatik, gero eta ugaria-
goak dira sistema-mundu hau zibilizazio-krisi sistemiko
batean sartzen ari dela planteatzen ari diren ahotsak. Izan
ere, egun krisian dagoena ez da finantza-sistema edota eko-
nomia, zibilizazio modu oso bat da, munduan egoteko eta
bizitza ulertzeko modu bat: beste herrien kolonizazioan, na-
turaren suntsiketean, sexuaren araberrako lan banaketan eta
bizikidetzaren desartikulazio komunitarioan oinarritzen den
jendarte-eredu modernoa.

Modernitatearen oinarrian, Europatik burututako beste
herrien kolonizazioa eta esklabizazioa dago, baita gizakia
naturatik bereizi eta harreman hori hierarkizatzea amalurra
menperatzeko eta ustiatzeko. Eta, aurrekoekin batera, sexua-
ren araberrako lan-banaketa: bizitza sortzeko ezinbestekoak
diren zaintza-lan guztien feminizazioa eta desbalorazioa.
Mendebaldeko zibilizazio modernoa, sistema-mundu mo-
dernoan, naturalizatuak dituen zapalkuntza horien gainean
eraikita dago. Sexismoa, arrazakeria, klasismoa eta natura-
ren ustiaketa loturik daude eta jendarte-eredu honen funts
patriarkal, kolonial eta kapitalistaren ondorio dira, hurrenez
hurren.

Hasieran esan dugunez, finantza, energia, klima, lan edo
zaintza bezalako esparruetan dauden ziurgabetasunek eta
asaldurek goitik behera zeharkatzen dituzte gure jendarteak
eta, oro har, sistema-mundu hau. Eta horietako bakoitzak
zein euren arteko loturak (gogoratu zaintzen kate globala-
ren fenomenoak erakusten duen arraza, sexu eta klasearen
araberrako subordinazio lotua) oinazea eta indarkeria eragi-
ten die planeta honetan bizi diren pertsona gehienei. Zentzu
horretan, gero eta nabarmenagoa da kapitalaren eta bizitza-
ren arteko gatazka: akumulazioaren eta etekinaren logika
bateraezina baita bizitzaren erreproduktzioaren eta elkarren
zaintzaren logikarekin.

Erresistentziak eta borrokak

Sistema-mundu honetan sektore sozial batzuek beste batzuek gutxiagotzeko, menperatzeko eta zapaltzeko dauden mekanismoak ulertzeko orduan eta botere-harreman horiek eraldatzeko orduan, herri mugimenduak garrantzi bereziko agenteak dira.

Izan ere, menpekotasun modu ezberdinen aurrean, herriko sektoreen aldetik, hau da, nolabaiteko subordinazioa pairatzen dutenen aldetik, erresistentzia eta borroka modu askotarikoak sortzen dituzte beste jendarte-sektore batzuen pribilegioen kontra eta aukera-berdintasunaren alde borrokatzeko: emakumeen borroka; gazteena eta ikasleena; langabetuena; langileena; migranteena; nekazariena; komunitate linguistikoko gutxiagotuena, askapen nazionalaren aldekoa; homosexualena; ekologistena; errepresaliatuena; aniztasun funtzional fisiko edo mentalena; internazionalista eta antimilitaristena...

Jendarte- edo herri-mugimenduek badute euren jardun politikoaren bereizgarri den izaera irekia, informala, antagonista eta eraikitzailea. Euren jarduera disidentearen bitartez interpelatzen diete (beren buruei eta besteei) zein ote diren sektore sozial batzuek pairatzen dituzten oinaze eta menpekotasunezko egoerak sorrarazten dituzten mekanismoak eta prozesu historikoak.

Ekintza kolektibo mota hori elkarte eta talde ezberdinek protagonizatzen dute, edozein pertsonarentzat sarbide erraza izaten dutenak haiekin bat egiteko –beti ere zapalkuntza, kontrola edo infiltrazioa dela-eta funtzionamendu klandestinatorik edo erdi klandestinatorik ez badute–. Haien egitura ez da izaten oso formalizatua, ez eta hierarkizatua ere. Beren autonomiari eutsiz, mundua ulertzeko eta munduan egoteko modu kritikiko edo ez-konformista (menderakaitz, errebelde, disidente) baten inguruko talde nortasuna, kidesuna eta sozializazio politikoa sortzen dute. Ezarrita dauden botere-egitura jakin batzuek salatzen eta desnaturalizatzen dituzte,

eta ez dute onartzen indarrean dauden gizarteko egiturek eta konbentzioek ezartzen dutena.

Hargatik, mezuak, diskurtsoak eta eskema kognitiboak sortzeko duten gaitasunaren bidez, interes orokorreko zenbait eskaera eta beharrian kolektibo agertzen dituzte. Eta horretarako gatazkaren logika politikoa baliatzen dute, aurkariak eta erantzukizun politikoak identifikatuz eta sarritan arau-hausleak diren mobilizazio-moldeak erabiliz. Instituzioen sistema juridiko-politikoak sarritan errepresioaren bitartez erantzuten du; izan ere, gehienetan herri mugimenduek botere politiko instituzionalizatua eskuratu nahi ez badute ere, bai eraldatu nahi dituzte gizartean (bere osotasunean) indarrean dauden botere-harremanak.

Horrekin batera, herri, giza-talde eta pertsona guztientzat aldarrikatzen duten menpekotasunik gabeko harreman aske eta solidarioen aurrerapena egin nahian, praktika alternatiboak eta eraikuntzan dauden proposamenak gauzatzen dituzte.

Gaur egun, inkonformismo kritiko eta disidente horrek bultzatuta, herri mugimenduak eta herri ekimenak, beren aniztasunean eraikitzen dituzten praktika politikoen bitartez, modu osatuago batez birplanteatzen ari dira jendartearen dauden botere eta zapalkuntza harremanak, baita eraldaketa emantzipatzaileak ulertzeko moduak ere. Hala, sexu-genero, klase, etnia eta naturaren ondare komunen ustiaketaren arabera sortzen diren menpekotasunen arteko lotura dela eta, gero eta indar gehiagoz proposatzen ari da erresistentzia eta borroka desberdinak artikulatzeko dagoen beharra. Izan ere, era horretan bidea zabalduko genuke izaera osatuagoa eta intersektorialagoa duten praktika politiko alternatiboak sortzeko, begi-bistatik galdu barik gure praktiketan ezin ditugula birproduzitu botere-, baliabide- eta aukera-ezberdintasunak areago handitzen dituzten subordinazio edo hierarkiak.

Horrela, sormen eta alternatiba askatzaile horien bilaketa proaktiboan adibide gisa, hor ditugu praktika euskaltzaleak, feministak, ekologistak, nekazariak edota

Hor ditugu praktika
euskaltzaleak,
feministak, ekologistak,
nekazariak edota
autodeterminazio
eskubidearen inguruan
sortzen ari diren
proposamen eta
prozesuak

autodeterminazio eskubidearen inguruan sortzen ari diren proposamen eta prozesuak: hizkuntza komunitateak trinko-

tuz, zaintzaren dimentsioa ekonomian eta egunerokoan parekidetasunez txertatuz, deshazkundera eta elikadura-burujabetza sustatuz edo erabakitzeke esku-bidea bezalako proposamen politikoak landuz, bizitzaren birsortze prozesuak zainduko dituen beste ipar zibilizatorio baterako bideak erakusten eta sortzen ari dira. Izan ere, aldi berean agerian jartzen ari dira delegazionismoa, 'desarrollismoa' eta kapitalaren mugarik gabeko metaketa beza-

lako egungo logikak guztiz bateraezinak direla bizitzaren zaintza eta bizikidetzaren duinarekin; bateraezinak ere kultur aniztasuna, hizkuntza ekologia eta herrien egiazko burujabetzarekin; edo bizitzaren erreproduktzio eta iraunkortasunarekin, baliabide mugatuak dituen planeta honetan.

Proposamen politiko horien eskutik eta herri mugimendu bakoitzak sortzen dituen ezagutza propioekin eta garatzen duen borrokarekin, beste jendarte-ereduak eraikitzeke imajinario eta izateko molde berriak sorrarazten ari dira ares-tian aipaturiko krisien alternatiba gisa. Gizakiek bizitzaren gainerako alderdiekin beste era bateko harremanak izatea proposatzen ari dira, erreferentzia berriak eta konplexuagoak eskaintzen bizitzaren hauskortasuna dela-eta pertsonen arteko interdependentziari buruz, bizitzak erreproduzitzeko dituen mekanismo zikliko sofistikatuei buruz eta bere iraunkortasunerako zaindu beharreko prozesuei buruz.

Era horretan, aurrerapen modernoaren imajinarioak duen linealtasun eboluzionista gaindituz, beren ekintza kolektiboaren bidez alternatibak erakusten eta eraikitzen ari dira, eta izan daitezkeen bestelako etorkizunak seinalatzen.

Demokrazia eta Eraldaketa Globalerako Programako gure perutar kideek diotenez, praktika teoria baino lehenago izaten da, eta, hargatik, mugimenduen ekintzak bideak zabalitzen ditu, baita berrikuntza teorikoa eta epistemologikoa sortu ere.

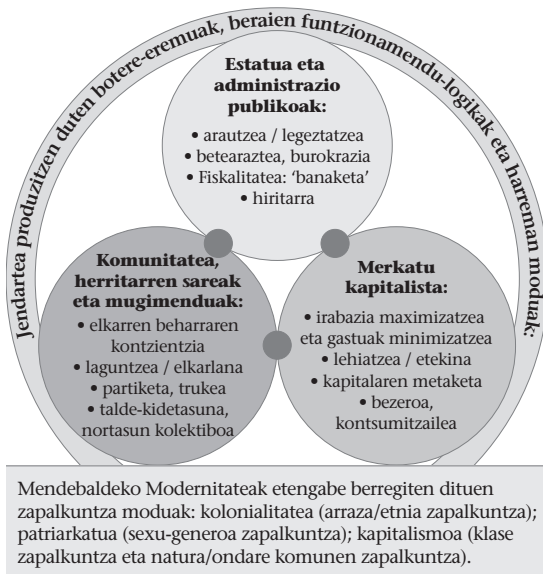
Botere politikoa eta eraikuntza politikorako eremuak

XXI. gizaldiko koiuntura historiko honen ikuspegitik begirata, artikularen hasieran aipatzen genuen merkatu globalak ezartzen duen elite ekonomiko eta politikoen hegemoniaren aurrean, bi estrategia dirudite osagarriak herri ekimenaren aktibazioaren ikuspegitik. Alde batetik, sare instituzionaletatik erabat autonomoak diren ekimenak eta espazioak indartzea, beti ere endogamian jauzi barik eta izaera irekia eta komunitarioa mantenduz. Horrela, merkatuaren logika lehiakorretik urrunduz, bestelako dinamika alternatiboak aktibatzea gure eguneroko beharrianen inguruan (elikaduran, etxebizitzan, arlo produktiboan, kulturalen...). Hau da, arlo politiko-instituzionalaren zain egon barik, praktika eratzailerriak abiatzea. Hori bera gure tradizio kulturalen dago eta baita gure historia garaikidean ere (kooperatibismoan, hezkuntzan, euskararen alorrean, komunikabideetan, agroekologia eta kontsumoaren alorrean...).

Beste alde batetik, aurrekoarekin batera eta tentsio dialektikoan, ezinbestekoa dirudi politika eta administrazio publikoaren esparrua birsortzeko estrategiak lantzea; artikularen hasieran aipatu bezala, botere publikoek herritarren gehiengoaren interesen arabera (interes kolektiboak) funtziona dezaten, eta ez gutxiengo pribilegiatuen interesen arabera. Urgentea baita erakunde publikoak gobernatzeko modu burokratizatuak eta elitistak gainditzea, eta gobernatzeko modu irekiak eta komunitarioak sortzea. Horretarako, inplikazio kolektiboa eta herritarren parte hartze zuzena eta iraunkorra bideratuko dituzten prozesuak eta mekanismoak

behar ditugu. Administrazio publikoak, gerentzia burokratizatu baina, herritarren agentzia dinamizatzailea eta mobilizatzailea izan beharko luke; baina horretarako erakunde publikoen funtzionamenduaren birmoldaketa sakona behar da, bai maila politikoan bai teknikoan, hau da, arlo publikoaren birdefinizio parte-hartzaile eta demokratizatzailea.

Zaharrak berri, estrategia batean zein bestean, kontua hau-xe da: herri ekimena aktibatzea eta komunitatea antolatzea, gauzak aldatzea edo *statu quo*-a iraultzea ez dirudi eratuta dagoen botere-egituran hegemonia lortzea denik, baizik eta egunerokoa (behetik eta egunerokotik hasita) gauzak beste modu batez produzitzen hastea eta, jendartearen jakintza eta sormena aktibatuz, bide berriak ibiltzea.

Ekimen politiko ez-instituzionala: autoeraketa autonomoa

Antolatuta dagoen herriak bere bilakaeran eragiteko gaitasuna du, bere etorkizuna gidatzeko ahalmena. Herritarren autoantolakuntza funtsezkoa dugu gure historiaren subjektua izateko. Gaur egun, aldiz, merkatu kapitalistak eta

administrazio publikoek euren logika merkantilistak eta normatibistak ezartzen dituzte eta, ondorioz, gure bizimoduak gero eta merkantilizatuago eta normatibizatuago daude.

Herritarren autoantolakuntzak, auzolanak eta herrigintzak, bere logika propioetan autozentratuz (ez logika merkantilistak ez estatalistak), beste modu batez produzitu dezake jendartearen antolakuntza; gizarte bizikidetzeta eta natur ingurunea errespetatuko dituen modu batez, bizitzaren birsortze prozesuak zainduko dituen modu batez.

Horrela izan da historikoki, eta horrela izan daiteke aurrerantzean ere. Auzolanak, herri ekimenak eta antolaketa-modu komunitarioak, gure tradizioan dauden bizikidetzeta modu preliberal eta prekapitalistak diren neurrian, modu kritikoa aztertu behar ditugun argibide ugari eman ahal digute.

Autoantolakuntzak, energia askatzaileak katalizatzen dituen oinarri gisa hartuta, indarra ematen dio itxoiten ez egoteko eta alternatiba askatzaileak eraikitzen jarduteko ideiarri. Arlo politikoa zabaldu eta egunerokotasunean sartu beharra dago, autonomia eta desmerkantilizazioa eraikiz (arlotan lotura du jaten dugunarekin, kontsumitzen dugunarekin, erabiltzen ditugun komunikabideekin, ikasten dugunarekin, harremanetan jartzeko dugun moduarekin, eta etxean, auzoan edota erakundeetan zaintzeko dugun moduarekin, besteak beste). Horrek berezko molde autonomoak sortzen ditu bizitza kolektiboa sare eta komunitate kooperatiboen bidez antolatzeko; hau da, logika solidarioetatik abiatuta, zaintzaren etika-politika indartzeko, berdintasuna eta pertsona zehatzekiko erantzukizuna –hurbil nahiz urruneko, tokiko nahiz global– gure gain hartzeko.

Azken batean, eraldaketa emantzipatzaileak aktibatzen haxe ari gara proposatzen: herri ekimenez sareak eta espazioak eratuz joatea. Eta, horrela, merkatua eta estatu liberala jendarte-antolakuntzaren arautzaile nagusiak ez daitezela izan. Hortaz, oso garrantzitsua da instituzionala ez den ekintza politikoa, oro har jendarteari beste molde batzuk proposatzeko, eta herriaren ekimenez burokratizatuak ez dauden eta

merkataritzakoak ez diren guneak eta zerbitzu publikoak eraikitzeke. Hau da, merkatu kapitalistaren logikatik at dauden ekimen, sare eta espazioak: baserriar eta kontsumo taldeak, birziklapenaren inguruan sortzen diren kooperatibak, euskara elkarteak, herri komunikazioan dauden ekimenak, gazte-txeak eta kulturaz gozatzeko dauden espazio autogestionatuak, ekonomia sozialaren alorrean dauden ekimenak eta sareak...

Isabel Rauber-ek dioenez, lortu nahi den jendarte berria ez da goitik behera ezarritako dekretuen bitartez sortuko; jendarte hori diseinatzeko eta eraikitzeke, herri parte-hartzea izango dugu ezinbesteko oinarria. Izan ere, boterea ez da okupatzen den instituzio, eraikin edo lurralde zehatz bat, eta ez da gobernu edo estatuko instituzioen eremura murrizten –XX. mendeko praktika iraultzaile ekonomizisten eta abangoardiakoen ezaugarria izandako ikusmolde kosifikatu eta murriztailea da hori–. Aitzitik, boterea sortu eta berregiten dugu jendarte harremanetan nagusitzen diren (hegemonia lortzen duten) orientabide etiko-politiko jakin batzuen arabera, eta horiekin bat datozen praktika materialen arabera. Horregatik, kontu bat da gobernuan egotea eta arlo instituzionalaren kudeaketaz arduratzea, eta beste kontu bat da hegemonia edo nagusitasun etiko-politikoa aldatu ahal izatea, horrek arlo kulturala, ideologikoa, subjektibotasuna eta beste esparru batzuk barne hartzen baititu. Eta nagusitasun hori ez da ‘hartzen’, ez ‘konkistatzen’ edo ‘dekretatzen’; hori eraiki egin behar dugu gure eguneroko praktikekin (Rauber, 2011).

Horiek horrela, Rauberrekin bat eginez eta lerro hauetan planteatzen ari garen bezala, prozesu askatzaileek ezinbestez uztartu behar dituzte bi gune: behetik eraikitako jendarteko harreman berrietatik sortutako boterearen gunea, eta gobernuaren eta administrazioaren arlo instituzionalena. Hortaz, beharrezkoa da instituzionalitatea lehian dagoen lurralde gisa hartzea, gobernuak lehentasunezko interlokuzioa eta elkarlana jendarteko herri sektoreekin eta arestian aipaturiko herri mugimenduekin edukitzeke –eta ez elite pribilegiatuekin–. Horrela, sektore horien protagonismoa bermatzea eta, euren

parte hartzearen bitartez, administrazioaren berreraikuntza demokratikoa eta parte-hartzailea abiatzea.

Jarraian ikusiko dugunez, aipatzen ari garen alderdi horiek bereziki kontuan hartzekoak dira 'lagunak' diren mugimendu eta gobernuen arteko harremanetan; hau da, Euskal Herriko hainbat udalerritan eta udalez gaindiko zenbait instituziotan gertatzen den legez, mugimenduen eta gobernuaren artean nola-halako kidetasun ideologikoa dagoenean.

Instituzionalitatea

Arlo publikoaren berreraikuntza demokratikoa abiatzea bestelako gobernu-modu eta administrazio publiko irekia eraikitzea da, herriko sektoreekiko irekia eta hurbila izango den administrazio publikoa. Hau da, zapalkuntza modu ezberdinak bizi dituen jendarte-sektoreak lehenetsuen erdigunean ipintzen dituen, eta jendarte-sektore horien emantzipazioaren alde lanean ari diren eragile eta mugimenduak elkarlanerako lehenetsuzko interlokutoreak izango dituen. Baita herri eragile horiekin bestelako hartu-eman eta elkarlan mota garatzeko bere burua eraldatzen duen administrazioa ere.

Hau da, barrura begirako lana lehenetsiz, administrazioaren baitan nagusi diren joera normatibistak eta parte hartzea oztopatzen duten bestelako trabak (batetik, alderdikeriak erdigunean egotea eta, bestetik, administrazioaren errekerimendu formalak, juridikoak, papeleoak, teknifikazioa...) eraldatuz joatea, sinplifikatzea eta erraztea.

Eta, aldi berean, herri ekimena, auzolana eta antolakuntza komunitarioa sustatzen duen administrazioa. Oztopatu

Arlo publikoaren
berreirakuntza
demokratikoa abiatzea
herriko sektoreekiko
irekia eta hurbila
izango den bestelako
gobernu-modu eta
administrazio publikoa
eraikitzea da

barik, sektore eta eragile horien ekimenez sortzen diren prozesuak, juridikoki babesten, burokratikoki errazten eta ekonomikoki laguntzen dituenak. Beti ere euren autonomia errespetatuz eta administrazioak dituen erritmo, errekerimendu eta kodeetara eraman gabe. Edota kurtso politikoak, legealdien amaierak eta hauteskunde-egutegiek interferentziarik sortu gabe.

Kontua bada, horrenbestez, politika egiteko modua eraldatzea; herritarren parte hartzea eta herri sektoreen protagonismo kolektiboa politikaren ardatz bihurtzea, alderdien eliteen arteko 'sukaldeetan' egiten diren 'konponketak' politikaren ardatz nagusia izan gabe. Labirinto normatibo-burokratikoetan trabatuta gelditu gabe, eta teknikari, aditu edo aholkularien botere ez-agerikoaren amarruek irentsiak izan gabe.

Ildo horretan, herri parte-hartzean oinarritutako prozesuak, metodologiak eta dinamikak ezinbestekoak dirudite herriaren protagonismo kolektibo hori eraikitzeko. Hau da, herrigintzan parte hartzeko kontzientzia, borondatea eta antolakuntza eraikitzea, gizarte debateetan, proposamenen sorkuntzan eta alternatiben eraikuntzan parte hartzeko. Eta, horrela, subjektu kolektiboa indartu, eraldaketa prozesuak sostengatzeko gai izan dadin. Beti ere, parte hartze prozesuak abiatu aurretik, horretarako beharrezkoak diren baldintza egokiak bermatu daitezkeela ziurtatuz: adostasun politikoak, ondo prestatutako dinamizatzaileak, denbora eta baliabide ekonomiko nahikoak, prozesuaren nondik norakoa eta erabakimena adostasunez zehaztea...

Azken batean, zertaz ari gara? Ordezkaritza politikoaren eta gizarte protagonismoaren artean dagoen amildegia ezabatzeaz. Horretarako, gobernuak herriko sektore eta jendarte-erakundearen protagonismo politiko indartsu batekin artikulatzea; eta, horrela, bestelako legezkotasuna, instituzionalitatea eta zilegitasuna eraiki ahal izatea, erabaki politikoak herriaren parte-hartzean oinarritzeak ekarriko duen bestelako zilegitasun eta instituzionalitatea.

Administrazio publikoa ezin da modu demokratikoan eta parte-hartzailean berreraiki, langile teknikarien eta adituen zentralitatea eta protagonismoa ardatz gisa hartuta. Haren diagnostikoak, azterketak eta proposamenak herri erakundeen eta herriko sektoreen parte-hartzearekin sortu behar dira ezinbestez; hau da, teknikarien lana jakintzaren eraikuntza kolektiboa erraztea da, eta, horren bitartez, autoantolakuntzako eta subjektu herrikoien protagonismoa indartzeko prozesuak dinamizatzea. Horrexegatik, administrazioaren langile eta teknikarien artean (eta baita arduradun politikoaren artean ere) ezinbestekoa dirudi formakuntza eta esperientzien trukea, ahalduntze prozesuak errazteko metodologia eta lan egiteko moduen inguruan.

Izan ere, herri mugimenduek goitik baino behetik eraiki nahi dituzte prozesu politikoak; horregatik, ez dira batere fidatzen goitik abiarazitako dinamikez eta metodologiez, horiek eliteei, abangoardiei, despotismo ilustratuari edo agintekeriaz baliatzen diren gutxiengoei dagozkielako. Eta behetik eraikitzeko –izan komunitatearen eta mugimenduetako sareen herri-ekimenez, edo instituzionalitatearen borondate eta ekimenez–, arazo zehatzean eta tartean sartuta dauden eragileengan arreta jartzen duen praktika politiko-metodologikoa behar da, alternatibak batera aztertu, diseinatu eta gauzatu ahal izateko. Izan ere, herritarrak eta herriko sektoreak aktibatu egiten dira eta parte hartzen dute, beren ekintza alferrikakoa ez dela izango sumatzen dutenean, besteren interesek manipulatu ez dutela, edota bizitzeko baldintzak aldatu eta hobetu ditzakeen prozesu batean parte hartuko dutela intuitzen dutenean.

Horregatik, zeregin politikoak ez da jakintza, egia edota prozesu politikoaren protagonista izatea, egia ideologikotik edo jakintza adituaren egiatik zer egin behar den dekretatzeko. Aitzitik, zeregin politikoak parte-hartze askotarikoa erraztea eta gauzatu dadin lortzea da, delegazionismorik gabeko herri protagonismoa eta ardura partekatua izango duten prozesuetan erabaki ahal izateko.

Politikagintza eta herri ekimena aktibatzeneko prozesuak

Herri-hezkuntza, Esperientzien Sistematizazioa edo Ikerketa-ekintza Prozesuak gurean oihartzun apala izan duten tradizio emantzipatzaileak dira. Paulo Freire brasildar pedagogoak abiatu zituen eta herri mugimenduek bere egin dituzten pro-

Herri-hezkuntza,
Esperientzien
Sistematizazioa edo
Ikerketa-ekintza
Prozesuak gurean
oihartzun apala
izan duten tradizio
emantzipatzaileak dira

posamen politiko-metodologiko horiek sektore gutxiagotu eta zapalduen ahalduentze eta antolatze prozesuak errazteko proposamenak dira. Norberaren bizi-esperientzia abiapuntu hartuta, ingurune materiala eta kulturala kolektiboki aztertu eta ingurune horretan eragiteko ahalmena indartzeko proposamenak. Auto-

konfiantza eta ahalduentze pertsonala zein kolektiboa (aliantzak, sinergiak...) kolektiboki eraiki, jendartearen bilakaera gidatzen duen botere dialektikan (indar eta zilegitasun korrelazioetan) sektore gutxiagotuak eta zapalduak indartzeko.

Ahalduentze prozesu askatzaile horietan, norbere jakintza norbere boterearekin lotzeko saiakera dago, maila pertsonalean zein kolektiboan. Hau da, bizi baldintzak, horietan izaten ditugun praktikak, eta praktika horiek baldintzatzen dituzten elementu kulturalak eta materialak artikulatuz, kontzientzia politiko pertsonala eta kolektiboa garatzen dugu baldintzatzaile kultural eta material horietan eragiteko ahalmen kolektiboa indartzeko.

... eta hori ez da lortzen aulkiak zirkulu bat eratuz jarrita [...] parte hartzea ez da aulkiak areto batean kokatzeko modura murrizten, ez eta hitz egiteko modu batera, edo erakusteko formatu batera ere [...] alde batetik, ezinbestekoa da jakintza eta boterearen eta horren ondorioz eratzen diren menpekotasunezko harremanen artean ezarrita dagoen egitura zurruna eta hierarkikoa haustea; eta, bestetik, esatearen eta egitearen arteko koherentziari eustea.

[...] Herri-hezkuntza tresna eta jarrera politiko *sine qua non* bat da, arrazoimenaren eta bihotzaren ateak zabaltzen baititu, bestea onartzeko, balioesteko, entzuteko eta entzunak izateko [...] eta horiek funtsezkoak dira beste pentsamendu askatzaile mota bat sortzeko-erakitzeko (Rauber, 2011: 241).

Horrexegatik guztiagatik, orri hauetan proposatu dugun ikuspegitik, herritarren parte hartzea aktibatzea botere harremanetan esku-hartzeko bidea da, botere harremanak demokratizatzeko aukera; herritarrok politikaren eta merkatuaren eliteek kendutako eragin-indarra (boterea) berreskuratzeko ezinbesteko zeregin politikoa. Horretarako, testuan agertu dugun bezala, erronka dugu, alde batetik, herri ekimenez sorturiko kolektiboek euren autoantolakuntzarako prozesuak eta espazio autonomoak indartzea (sinergia eta aliantza zabalak sortuz); eta, beste aldetik, erakunde publikoek gobernatzeko dituzten modu elitistak (elite ekonomikoen menpekoak) eta burokratizatuak gaindituz, politika publikoak diseinatzeke modu irekiak eta komunitarioak exijitu eta eraikitzea. 🌱

Oharrak

1. «Zaintzen kate globala: hemen emakume etorkinek enplegua hartzen dute haurrak eta adinekoak zaintzen, garbiketa eta elikaduraz arduratzen, konpainia eta laguntasuna ematen, etab. Zaintza-lan horiek gizarte-egoerarik ahulenean dauden emakumeentzat sortutako lan ez-egonkorren merkatua osatzen dute. [...] Emakume horiek, aldi berean, eginkizun horiexek uzten dituzte beren sorterrietan beste emakume batzuen esku –amonek, ahizpek, izekoek, etab. hartuko dituzte lan horiek beren gain, halamoduz hartu ere» (Herrero eta Pascual, 2010). «Zaintzen arloan, mendebaldeko jendarte-eredu honek dituen egiturazko arazoak egunerokotasunean nola materializatzen eta azaleratzen diren ikusten dugu. [...] Jendarte-eredu hau, besteak beste, sexuaren araberako lan-banaketan oinarritzen baita; hau da, emakumeei zaintza-lan ikusezinak esleitzea, doako lanak; eta gizonei, berriz, lantzat onartutako enpleguaren arloa ematea, soldatapeko lana, alegia. [...]. Doako lana ezinbestekoa da sistemak aurrera egiten jarrai dezan, bere logikak ez baitu lehenesten bizitza, kapitalaren me-

taketa baizik, eta egunerokoan bizitzari eusteko eta bizitza sortzeko ezinbestekoak diren zaintza-lan guztien kostua doako lan feminizatu-tuetan lagatzen du. Zaintzaren krisia eredu horren krisia da, egitura ekonomikoak, lan-merkatua eta ongizate estatua sostengatzen zuen sexuaren araberako lan-banaketarena» (Pérez Orozco, 2010).

2. Uste baino gehiago barneratua dugun ikusmolde kolonialagatik, mendebaldekoak hobeto, aurreratuago bizi garela pentsatzeko joera daukagu, eta besteak atzerago daudela, azpigaratuak. Pentsamolde eboluzionista, lineal eta hierarkiko horrek, pentsamolde hierarkiko guztiek bezalaxe, goratzen ditu batzuk eta beheratzen ditu besteak. Eta, horrela, azalaren kolorearen araberako aurreiritzi zein konplexuak sortzen ditu (besteak baino gehiago izatearen konplexua eta, ondorioz, besteak gutxieteko joera), baita hortik eratortzen diren jarrera paternalista eta arrazistak ere.

Bibliografia

- Daza, Mar; Hoetmer, Raphael; Vargas, Virginia (arg.) (2012): *Crisis y movimientos sociales en Nuestra América. Cuerpos, territorios e imaginarios en disputa*, Programa Democracia y Transformación Global (PDTG), Lima.
- Herrero, Yayo; Pascual, Marta (2010): 'Ecofeminismo, una propuesta para repensar el presente y construir futuro' (www.rebelion.org/noticia.php?id=103036; kontsulta: 2014-10-08).
- Hoetmer, Raphael (koord.) (2009): *Repensar la política desde América Latina. Cultura, Estado y movimientos sociales*, Universidad de San Marcos, Lima.
- Martínez, Zesar; Casado, Beatriz (2013): 'Acerca de opresiones, luchas y resistencias. Movimientos sociales y procesos emancipadores', *Hegoa. Cuadernos de Trabajo* 60.
- Pérez Orozco, Amaia (2010): 'Feminismo anticapitalista, esa Escandalosa Cosa y otros palabros' (www.rebelion.org/noticia.php?id=104450; kontsulta: 2014-10-08).
- Rauber, Isabel (2011): *Dos pasos adelante, uno atrás. Lógicas de superación de la civilización regida por el capital*, Ediciones desde abajo, Bogota.
- Santos, Boaventura de Sousa (2008): *Conocer desde el Sur. Para una cultura política emancipatoria*, CLASO, CIDES-UMSA, Plural Editores, La Paz.
- (2009): *Una Epistemología del Sur. La reinención del conocimiento y la emancipación social*, Siglo XXI, Mexiko Hiria.
- Zibechi, Raúl (2008): 'Ecos del subsuelo: resistencia y política desde el sótano', in Raúl Zibechi: *Autonomías y emancipaciones: América Latina en movimiento*, Bajo Tierra Ediciones, Mexiko Hiria, 71-99.